

ju o promjeni podataka koje Agencija vodi u registru. Nadalje, Pravilnikom o registrima ovlaštenih osoba za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju i posredovanja u osiguranju i reosiguranju⁴⁶ Agencija utvrđuje oblik, sadržaj i pravila o načinu vođenja registara pravnih i fizičkih osoba koje imaju pravo na području Republike Hrvatske obavljati poslove posredovanja u (re)osiguranju.

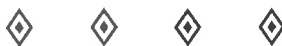
9. ZAKLJUČAK

Posredovanje u (re)osiguranju uklapa se u tržište (re)osiguranja kao njegov aktivni sudionik. Statusni položaj posredovanja u (re)osiguranju uređen je ZOS-om, EU Direktivom 2002/92 koja je implementirana u ZOS, pravilnicima koje donosi Agencija te ostalim zakonima (ZTD, ZOR). ZOS razlikuje djelatnost posredovanja u (re)osiguranju od poslova posredovanja u (re)osiguranju. Budući da je djelatnost posredovanja u (re)osiguranju visoko profesionalizirao, izričito propisuje da se djelatnošću posredovanja u (re)osiguranju bavi trgovačko društvo – posrednik u osiguranju, a poslovima posredovanja (re)osiguranju bave se posrednici – fizičke osobe koje

moraju biti zaposlene u društvu za (re)osiguranju. Jednako tako, društvo za posredovanje u (re)osiguranju ne smije omogućiti da poslove posrednika u (re)osiguranju za to društvo obavljaju druge osobe osim fizičkih osoba koje su dobile ovlaštenje za obavljanje poslova posredovanja u (re)osiguranju.

Nadalje, ZOS uređuje, između ostaloga, uvjete za osnivanje, poslovanje i prestanak obavljanja djelatnosti i poslova posredovanja u (re)osiguranju te koja društva u RH i na području druge države članice mogu obavljati djelatnost posredovanja u (re)osiguranju, kao i na koji način mogu društva iz drugih država članica na području RH obavljati djelatnost posredovanja. Jednako je tako ZOS-om uređeno osiguranje od odgovornosti i pripajanje i spajanje društva za posredovanja u (re)osiguranju. ZOS propisuje za društvo za posredovanje u (re)osiguranju obvezu vođenja poslovnih knjiga i sastavljanja financijskih izvještaja te izvještavanja Agencije o određenim podatcima. Za Agenciju propisuje obvezu voditi registar kako za društava za posredovanje koja na području Republike Hrvatske imaju pravo, u skladu sa ZOS-om, obavljati poslove posredovanja u (re)osiguranju tako i za posrednike u (re)osiguranju.

⁴⁶ Nar. nov., br. 16/16.

Općenito o raskidu ugovora

Siniša BABIĆ, mag. univ. spec.
UDK 347.447.8

Autor u članku objašnjava vrste raskida dvostrano obveznih ugovora, pravne posljedice raskida ugovora te navodi stajališta sudske prakse kod određenih načina raskida, s obzirom na to da raskid ugovora predstavlja jedan od načina prestanka ugovora kao dvostrano obvezno pravnog odnosa.

1. UVOD

Ugovor je dvostrano obvezni pravni posao koji je sklopljen kada se ugovorne strane usuglase o bitnim sastojcima.¹ Raskid ugovora je jedan od načina prestanka ugovora kao obvezno pravnog odnosa. Da bi ugovor mogao prestati raskidom načelno mora na prvom mjestu biti pravno valjan.

Naime, ugovor, kao i svaki drugi pravni posao, može biti nevaljan ako je ništetan² ili pobojan³. Ako je ugovor ništetan, tada se smatra da nije niti nastao od samog trenutka pokušaja da se zaključi (*ex tunc*). Stoga, ništetni ugovori se ne mogu raskinuti obzirom da isti nisu niti nastali.

S druge strane, ako je ugovor pobojan, ugovorna strana u čijem interesu je pobojnost ustanovljena ima pravo zahtijevati unutar određenih rokova da se ugovor poništi.

U slučaju da stranka uspije sa takvim zahtjevom sud donosi konstitutivnu odluku kojom poništava ugovor zbog razloga pobojnosti, a pravni učinci pobojnosti također djeluju od trenutka zaključenja samog ugovora (*ex tunc*). Pri tome, pobojan ugovor je nastao i proizvodi pravne učinke sve do trenutka pravomoćnosti odluke suda kojom se ugovor poništava. Stoga, pobojni ugovori mogu se raskinuti sve dok sud pravomoćnom odlukom ne poništi takav ugovor.

Jedno od osnovnih načela našega obveznog prava je načelo *pacta sunt servanda*. To načelo propisano je u čl. 9. Zakona o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 35/05., 41/08., 125/11. i 78/15., dalje: ZOO) kao dužnost svakog sudionika obvezno pravnog odnosa da svoju obvezu ispunji i da za njezino ispunjenje odgovara.

Iako naše obvezno pravo pripada rimskoj pravnoj tradiciji, ne bismo mogli reći da na jednak način štiti načelo *pacta sunt servanda*.⁴ Naime, raskid ugovora predstavlja odstupanje od načela *pacta sunt servanda*⁵ s obzirom na to da ne ide u prilog ispunjenja preuzetih obveza nego prestanka ugovora i oslobođenja ugovornih strana od preuzetih obveza.

⁴ Šarac, M. (2013.): Raskid ugovora: *Usporedno pravni pristup*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 63., str. 1083.: Rimsko pravo je u načelu odbijalo mogućnost raskida ugovora putem *renuntiatio*. Tako Dioklecijanovi pravници, potaknuti mogućnošću otkaza ortaštva i mandata, u konstituciji C. 4.10.5 iz 293. godine kažu da, kako je svakome slobodno zaključiti ugovor tako nikome nije dopušteno raskinuti jednom preuzetu obvezu bez suglasnosti protustranke.

⁵ Bačić, A. et al. (2007.): *Pravni leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 1038.: *pacta sunt servanda*: načelo obveznog prava koje znači da ugovore treba izvršavati onako kako je ugovoreno. Nastalo je u rimskom pravu, a prihvaćeno je u većoj mjeri u suvremenim pravnim poređcima pripadnima rimskoj pravnoj tradiciji. Prema tom načelu ugovor za stranke ima snagu zakona, pa ga moraju poštovati i izvršavati jednako kao i zakon.

¹ V. čl. 247. Zakona o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 35/05., 41/08., 125/11. i 78/15., dalje: ZOO).

² V. čl. 322. ZOO-a.

³ V. čl. 330. ZOO-a.

Člankom 360. ZOO-a propisano je da kada jedna ugovorna strana ne ispunji svoju obvezu, poštena i savjesna ugovorna strana (savjesni vjerovnik⁶) ima pravo zahtijevati ili ispunjenje obveze ili, pod pretpostavka-ma predviđenim zakonom, raskinuti ugovor jednostranom izjavom, ako raskid ugovora ne nastupa prema samom zakonu.⁷

Dakle, ZOO daje alternativno pravo savjesnoj i poštenoj ugovornoj strani ili inzistira na ispunjenju ugovora (što ide u prilog načelu *pacta sunt servanda*) ili da jednostrano raskine ugovor (što je protivno načelu *pacta sunt servanda*).

Davanjem alternativnog prava na jednostrani raskid ugovora ZOO je odstupio od načela *pacta sunt servanda* jer je očito da vjerovnik ima pravo izbora ili ostati pri ugovoru ili odustati od ugovora. To odstupanje našega pravnog poretka od načela *pacta sunt servanda* ZOO je donekle ublažio kod ugovora u kojima rok za ispunjenje obveze nije ugovoren kao bitan sastojak s obzirom na to da vjerovnik prije raskida ovog ugovora mora dužniku ostaviti primjeren naknadni rok za ispunjenje.⁸

Dakle, kod tih ugovora vjerovnik na prvom mjestu mora inzistirati na ispunjenju ugovora pa tek ako dužnik ne ispunji preuzete obveze unatoč vjerovnikovu inzistiranju, ugovor se može raskinuti.

Raskid ugovora nije poželjan način prestanka ugovora s obzirom na to da implicira postojanje okolnosti u kojoj je jedna ugovorna strana ispunila ili je spremna ispuniti svoje obveze dok druga ugovorna strana svoje obveze nije ispunila.

Pravo raskinuti ugovor ne pripada ugovornoj strani koja nije ispunila svoju ugovornu obvezu.⁹ Pritom treba imati na umu pravilo istodobnog ispunjenja prema kojem u dvostrano obveznim ugovorima ni jedna strana nije obvezna ispuniti svoju obvezu ako druga strana ne ispunji ili nije spremna istodobno ispuniti svoju obvezu, osim ako je što drugo ugovoreno ili što drugo proistječe iz naravi posla.¹⁰

2. VRSTE RASKIDA UGOVORA

U pogledu vrste raskida ugovora različiti autori daju različite prijedloge.

Tako, primjerice, mr. sc. Mladen Pavlović¹¹ razlikuje: sporazumni raskid ugovora, jednostrani raskid ugovora i raskid ugovora na temelju zakona. U okviru potonjeg autor nabraja kao podvrste: raskid ugovora zbog neispunjenja, raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti i raskid ugovora zbog nemogućnosti ispunjenja.

S navedenom podjelom vrsta i podvrsta raskida ugovora ne možemo u potpunosti složiti obzirom da raskid

ugovora zbog neispunjenja može biti i jednostrani raskid¹² kao i raskid ugovora zbog nemogućnosti ispunjenja¹³.

S druge strane, raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti nikako ne bi svrstali u skupinu raskida ugovora po zakonu obzirom da je ovdje riječ o raskidu ugovora do kojeg dolazi konstitutivnom odlukom suda.

Jednaku podjelu vrsta raskida ugovora daje mr. sc. Dražen Jakovina¹⁴, međutim ovaj autor za razliku od mr. sc. Mladen Pavlović utvrđuje dodatnu vrstu raskida ugovora (sudski raskid) i pravilniju podjelu podvrsta raskida ugovora.

Tako kao podvrste jednostranog raskida ugovora navodi: raskid ugovora na temelju ugovorom predviđenih razloga i raskid ugovora na temelju zakona. S druge strane, raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti pravilno svrstava pod vrstu sudskog raskida ugovora.

S obzirom na čitav niz odredaba ZOO-a i drugih specijalnih zakona (npr. Zakona o radu¹⁵) koji predviđaju različite pretpostavke i moduse raskida ugovora, autor ovog članka smatra kako se vrste raskida ugovora mogu podijeliti na sljedeći način:

- Sporazumni raskid ugovora (raskid ugovora na temelju sporazuma ugovornih stranaka)
- Jednostrani raskid ugovora (raskid ugovora na temelju jednostrane izjave ugovorne strane)
- Jednostrani raskid ugovora na temelju razloga predviđenih ugovorom
- Jednostrani raskid ugovora na temelju razloga predviđenih zakonom
- Raskid ugovora po samom zakonu (*ex lege*)
- Sudski raskid ugovora (raskid ugovora na temelju konstitutivne odluke suda).

Opisane vrste raskida ugovora razlikuju se po tome je li za raskid ugovora potrebna volja jedne ili obje ugovorne strane ili pak volja stranaka ne utječe na samu činjenicu da je do raskida ugovora došlo, bilo da je ugovor raskinut po sili zakona ili pravomoćnom konstitutivnom odlukom suda.

U nastavku navodimo najvažnije karakteristike svake pojedine vrste i podvrste raskida ugovora:

2.1. SPORAZUMNI RASKID UGOVORA

Člankom 2. ZOO-a propisano je kako sudionici u pravnom prometu slobodno uređuju svoje odnose osim ako bi to uređenje bilo protivno Ustavu RH, prisilnim propisima ili moralu društva.

S obzirom na to da su stranke autonomne u uređenju ugovornih odnosa, nitko ih ne može prisiliti da ostanu u ugovornom odnosu ako to obje ugovorne strane ne žele.

Dakle, ugovorne stranke ovlaštene su u svakom trenutku, do ispunjenja ugovora u cijelosti, zaključiti sporazum kojim bi ugovorni odnos raskinuli. Naime, nakon što se ugovor u cijelosti ispunji, sporazumni raskid

⁶ Jakovina, D. (2015.): Raskid ugovora, *Pravo u gospodarstvu*, br. 5/2015., str. 854: Savjesni vjerovnik jest onaj koji je svoju obvezu ispunio ili je istodobno spreman ispuniti svoju obvezu.

⁷ V. čl. 360. ZOO-a.

⁸ V. čl. 362. st. 2. ZOO-a.

⁹ Eraković, A. (2011.): Raskid ugovora zbog neispunjenja i raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1/2011., str. 112.

¹⁰ V. čl. 358. ZOO-a.

¹¹ Pavlović, M. (2001): Raskid ugovora i pravne posljedice raskida, *Hrvatska pravna revija*, br. 9/2001., str. 14-23.

¹² V. čl. 362., 363., 364. i 365. ZOO-a.

¹³ V. čl. 373. ZOO-a.

¹⁴ Jakovina, D. (2015.): Raskid ugovora, *Pravo u gospodarstvu*, br. 5/2015., str. 847-879.

¹⁵ Zakon o radu (Nar. nov., br. 93/14.)

ugovora nije pravno moguć jer je ugovorni odnos prestao konzumacijom (ispunjenjem). Takav sporazumni raskid imao bi jednako pravno značenje kao da su stranke zaključile novi ugovor.

U sporazumnom raskidu ugovora stranke su slobodne ugovoriti pravne posljedice raskida ugovora, što korespondira odredbi čl. 2. ZOO-a, ali i činjenici da su pravne posljedice raskida ugovora dispozitivne naravi. Stoga, ugovorne strane mogu sporazumom odrediti pravne posljedice raskida ugovora na drukčiji način od onoga što je propisano odredbama ZOO-a.¹⁶

Sporazumni raskid ugovora po svojoj pravnoj prirodi također je pravni posao pa se za njegovu valjanost traži: pravna i poslovna sposobnost stranaka, mogućnost, dopuštenost i odredivost tražbine, suglasno očitovanje volje stranaka i oblik ugovora.¹⁷

Oblik ugovora može biti propisan zakonom ili ga ugovorne stranke mogu ugovoriti kao uvjet valjanosti. Bez obzira na to je li oblik ugovora propisan zakonom ili ugovoren ugovorom, pravo je ugovornih strana raskinuti ugovor u bilo kojem obliku, dakle i usmenim dogovorom. Iznimka je jedino ako je oblik ugovora propisan zakonom, a zakon ujedno zahtijeva da se raskid ugovora zaključi u istom obliku ili je usmeni raskid ugovora protivan cilju zbog kojeg je zakon propisao oblik ugovora.¹⁸

2.2. JEDNOSTRANI RASKID UGOVORA (RASKID UGOVORA NA TEMELJU JEDNOSTRANE IZJAVE UGOVORNE STRANE)

Pravo jedne ugovorne strane da bez suglasnosti druge ugovorne strane raskine ugovor, svakako odstupa od načela *pacta sunt servanda*.

Naravno, da bi jednoj ugovornoj strani pripadalo to pravo, moraju se ispuniti minimalno dvije pretpostavke: pravo na raskid ugovora ima samo ona ugovorna strana koja je ostala vjerna ugovoru, tj. koja je svoju obvezu ispunila ili je spremna ispuniti¹⁹, te čije pravo na jednostrani raskid ugovora izvire ili iz zakona ili iz ugovora.

Kod jednostranog raskida ugovora nije dovoljno da se ispune zakonom ili ugovorom predviđene pretpostavke nego je nužno da ugovorna strana koja raskida ugovor taj raskid i izjavi.

Izjava o raskidu može se izraziti riječima, uobičajenim znakovima ili drugim ponašanjem iz kojeg se sa sigurnošću može zaključiti o njezinu postojanju, sadržaju i identitetu davatelja izjave.²⁰

Izjava o raskidu ugovora ne mora biti dana u određenom obliku. Ugovori propisanog oblika mogu se, u načelu, raskinuti sporazumno u bilo kojem obliku pa nema razloga da se to pravilo ne primijeni i na jednostranu izjavu o raskidu.²¹

Ugovor je raskinut u trenutku kad je dužnik saznao ili uz primjenu pozornosti koja se od njega zahtijeva morao saznati za raskid ugovora, pri čemu rizik saznanja o vjerovnikovoj izjavi leži na dužniku jer bi bilo nepravedno teretiti vjerovnika kojem dužnik nije ispunio obvezu i s rizikom prispjeća izjave o raskidu.²²

U slučaju u kojem ugovor nije raskinut izjavom o raskidu prije podnošenja tužbe može se smatrati da sama tužba predstavlja izjavu volje kojom se ugovor raskida jer se iz takva ponašanja tužitelja može sa sigurnošću zaključiti postojanje volje da se ugovor raskine.²³

2.2.1. Jednostrani raskid ugovora na temelju zakona

ZOO u nekoliko slučajeva ovlašćuje jednu ugovornu stranu da jednostrano raskine ugovor ovisno o tome o kojem je stadiju ispunjenja ugovora riječ.

2.2.1.1. Jednostrani raskid ugovora na temelju zakona prije ispunjenja vlastite obveze

Do raskida ugovora ne može doći prije nego što se sklopi ugovor. Međutim, nakon sklapanja ugovora ugovorne strane su obvezne na određeni ili određivi način i u određenim ili odredivim rokovima ispuniti preuzete obveze. U načelnu, obje ugovorne strane dužne su ispuniti obveze istovremeno²⁴ osim ako zakonom, ugovorom ili po prirodi posla ne proizlazi da bi jedna ugovorna strana bila dužna ispuniti obvezu prva.

Tako je čl. 359. ZOO-a dano pravo ugovornoj strani koja je dužna prva ispuniti svoju obvezu (npr. Ugovor o zajmu ili ugovor o kreditu) da prije ispunjenja svoje obveze raskine ugovor ako su se materijalne prilike druge ugovorne strane nakon zaključenja ugovora toliko pogoršale da je neizvjesno hoće li ta ugovorna strana moći ispuniti svoju obvezu.

U ovom slučaju ugovorna strana koja ima pravo raskida ugovora dužna je drugu ugovornu stranu pozvati da joj u primjerenom roku dade odgovarajuće dostatno osiguranje ispunjenja njezinih obveza, a poslije proteka tog roka bez rezultata ima pravo na jednostrani raskid ugovora.

2.2.1.2. Jednostrani raskid ugovora na temelju zakona prije dospjeća tuđe obveze

Pravo poštene i savjesne stranke, tj. stranke ugovora koja je ispunila ili je spremna ispuniti svoju obvezu na raskid ugovora, u načelu nastaje onda kada druga ugovorna strana ne ispuni svoju obvezu u roku, tj. o dospijeću.

Međutim i ovdje postoji iznimka. Naime, kada je očito da ugovorna strana neće ispuniti svoju obvezu o dospijeću, bilo bi nepravedno prema poštenoj ugovornoj strani da čeka dospjeće obveze pa ZOO daje drugoj ugovornoj strani pravo da prije isteka roka za ispunjenje (prije dospjeća) raskine ugovor.²⁵

¹⁶ Jakovina, D. (2015.): Raskid ugovora, *Pravo u gospodarstvu*, br. 5/2015., str. 874.

¹⁷ Pavlović, M. (2001.): Raskid ugovora i pravne posljedice raskida, *Hrvatska pravna revija*, br. 9/2001., str. 3.

¹⁸ V. čl. 288. i 289. ZOO-a.

¹⁹ Raskid ugovora ne može tražiti ona ugovorna strana, u konkretnom slučaju tužitelj, koja nije izvršila svoju ugovornu obvezu niti ju je spremna izvršiti – Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, posl. br. Rev-1885/92 od 24. studenog 1992. godine.

²⁰ V. čl. 249. ZOO-a.

²¹ Eraković, A. (2011.): Raskid ugovora zbog neispunjenja i raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1/2011., str. 114.

²² Slakoper, Z. (2004.): Raskid ugovora zbog zakašnjenja i neispunjenja, *Pravo i porezi*, br. 4/2004., str. 29.

²³ Eraković, A. (2011.): Raskid ugovora zbog neispunjenja i raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1/2011., str. 115.

²⁴ V. čl. 358. ZOO-a.

²⁵ V. čl. 364. ZOO-a.

2.2.1.3. Jednostrani raskid ugovora na temelju zakona zbog neispunjenja ili neurednog ispunjenja

U dvostranoobveznim ugovorima, kad jedna strana ne ispuni svoju obvezu, druga strana može zahtijevati ispunjenje obveze, ili pod pretpostavkama iz zakona raskinuti ugovor jednostranom izjavom, ako raskid ugovora ne nastupa po samom zakonu, a u svakom slučaju ima pravo na naknadu štete.²⁶

U praksi se postavilo pitanje može li se zbog neispunjenja raskinuti ugovor ako je nastupila zastara zahtjeva za ispunjenjem. Vjerovniku koji nije u mogućnosti putem suda namiriti svoju tražbinu zbog prigovora zastare istaknutog u parnici ne bi trebalo omogućiti ni da raskidom ugovora ishodi vraćanje onoga što je dao. U tom smislu izjasnila se i sudska praksa: *Kad vjerovnik ne može zahtijevati ispunjenje ugovora po isteku zastarnog roka, ne može zahtijevati niti raskid ugovora zbog neispunjenja* (Odluka Vrhovnog suda RH, Rev-2729/92 od 5. svibnja 1993).²⁷

Najčešći slučaj raskida ugovora u praksi svakako je neispunjenje obveze iz ugovora o dospijeću.²⁸ Pritom je za raskid ugovora od važnosti je li rok za ispunjenje obveze iz ugovora bitan sastojak ugovora ili ne. Ako nije, tada je vjerovnik dužan prije raskida ugovora pozvati dužnika na ispunjenje obveze u naknadnom primjerenom roku.

Ovo je od velike važnosti jer ako vjerovnik ne bi ostavio naknadni primjereni rok, moglo bi se u sudskom postupku dovesti u pitanje valjanost samog raskida ugovora. Naime, vjerovnik nije dužan ostavljati naknadni primjereni rok za ispunjenje obveze samo onda kada je iz ponašanja dužnika razvidno da neće ispuniti obvezu niti u naknadnom roku.²⁹

Međutim, ako dužnik ne ispuni obvezu niti u naknadnom primjerenom roku, tada nastupaju pravne posljedice kao i u slučaju kad je rok bitan sastojak ugovora, tj. dolazi do raskida ugovora *ex lege* (po samom zakonu). U ovom slučaju nije potrebno davati jednostranu izjavu o raskidu ugovora jer do raskida dolazi po samom zakonu. Jednako tako nije moguće da vjerovnik izjavi kako zahtijeva ispunjenje ugovora, tj. nije moguće da vjerovnik u ovom slučaju ostavi ugovor na snazi³⁰. Naime, takav bi postupak vjerovnika bio ocijenjen kao protivan načelu savjesnosti i poštenja jer bi dužnik, uzdajući se u naknadni primjereni rok, imao pravo očekivati da će ugovor istekom naknadnog roka biti raskinut.³¹

Osim u slučaju neispunjenja, poštena ugovorna strana ima pravo na jednostrani raskid ugovora i onda kada druga ugovorna strana ne ispuni uredno svoju ugovornu obvezu, bilo da ju ne ispuni na ugovoreni način (ispunjenje se sastoji u izvršenju onoga što čini sadržaj

obveze, te niti dužnik može ispuniti nečim drugim niti vjerovnik može zahtijevati nešto drugo³²) ili da ispunjenje sadržava materijalne i/ili pravne nedostatke (kod naplatnog ugovora svaki ugovaratelj odgovara za materijalne i pravne nedostatke svog ispunjenja, a glede odgovornosti ugovaratelja primjenjuju se na odgovarajući način odredbe ZOO-a o odgovornosti prodavatelja za materijalne i pravne nedostatke na stvari³³).

2.2.1.4. Jednostrani raskid ugovora na temelju zakona zbog nemogućnosti ispunjenja

Nemogućnost ispunjenja obveze mora nastati nakon zaključenja ugovora jer ako je postojala u trenutku zaključenja ugovora, to sam ugovor čini ništetnim s obzirom na to da činidba koja je predmet ugovora mora biti dopuštena, određena ili određiva te moguća³⁴.

Nadalje, nemogućnost ispunjenja obveze može biti objektivna (propast stvari prije dospijeća, uvedena zabrana uvoza, zakonske promjene i sl.), ali iznimno i subjektivna kada je obveza strogo osobne naravi (teška bolest dužnika i sl.).

Kod pravnih posljedica nemogućnosti ispunjenja obveze bitno je utvrditi je li do nemogućnosti ispunjenja došlo u cijelosti ili samo djelomično te tko je odgovoran za nemogućnost ispunjenja obveze. Ako je obvezu nemoguće ispuniti u cijelosti zbog razloga zbog kojeg ne odgovara niti jedna ugovorna strana, prestaje i obveza druge ugovorne strane. Ako je pak nastupila djelomična nemogućnost ispunjenja obveze zbog razloga za koje ne odgovara niti jedna ugovorna strana, druga ugovorna strana ima pravo ostati kod ugovora uz razmjerno smanjenje njezinih obveza ili pravo na jednostrani raskid ugovora. Ako je pak obveza jedne ugovorne strane postala nemoguća zbog razloga za koje odgovara druga ugovorna strana, obveza prve ugovorne strane se gasi, ali se i tražbine te ugovorne strane smanjuju razmjerno koristima koje ima zbog oslobođenja od vlastite obveze. Ako je obveza jedne ugovorne strane postala nemoguća zbog razloga za koje odgovara ta ugovorna strana, obveza se ne gasi nego se pretvara u obvezu na naknadu štete.

Dakle, cjelokupni ugovorni odnos prestaje automatski samo kad ispunjenje obveze postane nemoguće u cijelosti, i to zbog razloga zbog kojih ne odgovara niti jedna ugovorna strana. U svim ostalim slučajevima obveznopravni odnos se modificira ovisno o tome tko je odgovoran za nemogućnost ispunjenja ugovora.³⁵

U okviru toga, pravo na raskid postoji samo kada je došlo do djelomične nemogućnosti ispunjenja obveze, i to samo zbog razloga za koje ne odgovara niti jedna ugovorna strana. Ako odgovornost postoji na dru-

²⁶ V. čl. 360. ZOO-a.

²⁷ Eraković, A. (2011.): Raskid ugovora zbog neispunjenja i raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1/2011., str. 111.

²⁸ Op. a. Neki autori ne priznaju termin neispunjenje ugovora nego ga smatraju suvišnim i naglasak stavljaju na zakašnjenju: ... *prijelomna točka od koje vjerovnik može birati hoće li raskinuti ugovor ili ne jest trenutak dospelosti. Ako dužnik stupi u zakašnjenje, to znači da nije ispunito obvezu po dospelosti, dakle, bitna je pojam zakašnjenje...* Z. Zrilić (1997.) *Raskid ugovora i njegovi učinci*, Odvjetnik, 5-6, str. 53-62.

²⁹ V. čl. 363. ZOO-a.

³⁰ V. čl. 361. st. 2. ZOO-a.

³¹ Jakovina, D. (2015.): Raskid ugovora, *Pravo u gospodarstvu*, br. 5/15., str. 863.

³² V. čl. 166. ZOO-a.

³³ V. čl. 357. ZOO-a, a u vezi s čl. 400. – 437. ZOO-a; op. a. kod materijalnih i pravnih nedostataka na ispunjenju ugovora poštena ugovorna strana ima nekoliko prava prema drugoj ugovornoj strani, između ostaloga i pravo na raskid ugovora. Pri tome, ZOO-a razlikuje veće i manje materijalne nedostatke jer se kod potonjih mora ostaviti drugoj ugovornoj strani primjeren rok prije raskida ugovora. Jednako tako, kod pravnih nedostataka na ispunjenju ZOO-radi razliku između potpunog oduzimanja prava stjecatelja, što automatski dovodi do raskida ugovora (raskid ugovora *ex lege*) i smanjenja/ograničenja prava stjecatelja što stjecatelju daje pravo na raskid ugovora (jednostrani raskid ugovora na temelju zakona).

³⁴ V. čl. 270. ZOO-a.

³⁵ Pavlović, M. (2001.): Raskid ugovora i pravne posljedice raskida ugovora, *Hrvatska pravna revija*, rujan 2001., str. 13.

goj ugovornoj strani, to poštenoj ugovornoj strani ne daje pravo na raskid ugovora nego se njezine obveze gase, ali i tražbine razmjerno koristi koju ima od oslobođenja od vlastite obveze.³⁶

2.2.2. Jednostrani raskid ugovora na temelju ugovora

Pravo jedne ugovorne da raskine jednostrano ugovor može se, naravno, temeljiti i na samim odredbama ugovora. To se naime temelji na načelu slobode stranaka i stranačke autonomije da uređuju ugovorne odnose na način kako one to žele, sve dok to uređenje nije protivno ustavu, prisilnim propisima i moralu društva.

Ugovorne stranke tako su slobodne samim ugovorom predvidjeti razloge raskida ugovora, pretpostavke koje se moraju ispuniti prije raskida ugovora, trenutak kada se ugovor smatra raskinutim pa i pravne posljedice raskida ugovora.

Primjerice kod ugovora o kreditu koji su se zaključivali do otprilike 2000. godine³⁷ bilo je predviđeno da neplaćanje dvije uzastopne rate dovodi do raskida ugovora, zbog čega je sud opravdano zauzeo stajalište kako se ugovor smatra raskinutim u trenutku kada su se ispunile te ugovorne pretpostavke bez obzira na činjenicu je li vjerovnik o raskidu ugovora obavijestio dužnika ili ne.

S druge strane, otprilike nakon 2000. godine³⁸ mijenja se poslovna praksa banaka tako da iste većinom ugrađuju odredbu po kojoj neplaćanje dvije uzastopne rate ne dovodi automatski do raskida ugovora, nego ispunjenje tih pretpostavki daje vjerovniku pravo da jednostrano raskine ugovor. U ovom slučaju, ispunjenjem navedenih pretpostavki, nije došlo do raskida ugovora nego se ugovor raskida samo ako vjerovnik iskoristi svoje ugovorno pravo na jednostrani raskid ugovora i izjavu o raskidu ugovora dostavi drugoj ugovornoj strani.

Znatno odstupanje ZOO-a od načela *pacta sunt servanda* i od pravila da pravo na jednostrani raskid ugovora pripada poštenoj i savjesnoj ugovornoj strani svakako je institut odustatnine.³⁹

Naime, pravo je ugovornih stranaka da ugovorom predvide pravo jedne ili obje ugovorne strane da imaju pravo odustati⁴⁰ od ugovora ako drugoj ugovornoj strani plate odustatninu (određenu svotu ili druga imovinska korist).

Odustatnina nije ničime uvjetovana, a stranka koja odustane od ugovora ne mora se opravdavati, dapače, druga ugovorna strana to mora primiti bez pogovora jer za pravo na odustajanje od ugovora krivnja je bez ikakva značenja.⁴¹

³⁶ V. čl. 373. ZOO-a.

³⁷ V. Presudu Vrhovnog suda RH posl. br. Rev- 861/07 od 20. prosinca. 2008. godine (Ugovor o kreditu iz 1992. godine), dostupno na: http://www.iusinfo.hr/CaseLaws/Content.aspx?SOPI=VSRH2007RevB861A2&Doc=VRHSUD_HR

³⁸ V. Presudu Županijskog suda u Varaždinu, Stalna služba Koprivnica posl. br. GŽ-1992/2016 od dana 02.02.2016. godine (Ugovor o kreditu iz 2008. godine), dostupno na: http://www.iusinfo.hr/CaseLaws/Content.aspx?SOPI=ZSRH2016199B2A2&Doc=ZUPSUD_HR

³⁹ V. čl. 306. ZOO-a.

⁴⁰ Op. a. Odustanak od ugovora je sinonim za raskid ugovora.

⁴¹ Milotić, I. (2016): Predgovor, kapara i odustatnina u obveznom pravu i njihov porezni tretman, *Pravo i porezi*, 9/16., str. 10.

2.3. RASKID UGOVORA PREMA SAMOM ZAKONU (EX LEGE)

Ako se ispune zakonom predviđene pretpostavke za raskid ugovora, ugovor se raskida prema samom zakonu (*ex lege*), dakle bez obveze slanja izjave o raskidu ugovora.

Nije čest slučaj da zakon sam predviđa kako se ispunjenjem određenih pretpostavki ima smatrati da je ugovor između ugovornih stranaka raskinut. Ipak je ugovorni odnos izraz autonomne i slobodne volje ugovornih stranaka pa bi bilo neprihvatljivo da zakonodavac svojom regulativom uređuje te odnose u pogledu njihova raskida.

Dakle, zakonodavac rijetko svojom regulativom ulazi u ugovorne odnose između stranaka, u načelu onda kada je jedna stranka po prirodu stvari u podređenom (slabijem) položaju u pogledu mogućnosti pregovora oko ugovornih uvjeta ili onda kada se ispune određene pretpostavke zbog kojih opstanak ugovora nema više ekonomskog ili pravnog smisla za stranke ugovora.

Primjerice, kod pravnih nedostataka na stvari, ako je riječ o takvom nedostatku koji stjecatelju u cijelosti oduzima prava na predmetu činidbe, ugovor se raskida prema samom zakonu⁴² jer je očito da se ugovor neće ispuniti na ugovoreni način i gubi se svaki smisao inzistiranja na takvom ugovoru. Jednako tako, kada ispunjenje obveze jedne ugovorne strane postane nemoguće zbog okolnosti za koje ne odgovara niti jedna ugovorna strana, gasi se i obveza druge ugovorne strane.⁴³

Ako su ugovorne strane ugovorile da je rok ili neka druga pretpostavka iz ugovora bitan sastojak ugovora, istekom toga roka smatra se da je ugovor raskinut prema samom zakonu.⁴⁴ Ovdje je pak riječ o tome da su ugovorne strane samo definirale bitan sastojak ugovora bez kojeg opstojnost ugovora nema za njih smisla, tj. neispunjenjem toga sastojka ugovor se automatski raskida prema samom zakonu.

Treba imati na umu da nisu svi ugovori koji sadržavaju rok ispunjenja fiksni pravni poslovi (ugovori kod kojih je rok bitan sastojak ugovora). Ugovor mora sadržavati riječi na temelju kojih je moguće zaključiti da je zajednička namjera ugovornih strana bila da se ugovor smatra raskinutim ako ne bude ispunjen u određenom roku („najkasnije do“, „fiksno“, „u strogom roku“).⁴⁵

Iznimku od raskida ugovora prema samom zakonu propisuje ZOO u čl. 361. st. 2. u kojem ovlašćuje vjerovnika da takav ugovor ostavi na snazi ako bez odlaganja obavijesti dužnika da zahtijeva ispunjenje ugovora. Ako dužnik ne ispuni svoju obvezu ni u naknadnom primjerenom roku, vjerovnik ima pravo raskida ugovora.

Dakle, proceduralna pravila raskida ugovora prema samom zakonu, s jedne strane, i jednostranog raskida ugovora na temelju zakona, s druge strane, uvjetno rečeno su obrnuta.

Naime, kod jednostranog raskida ugovora na temelju zakona vjerovnik mora dužniku ostaviti naknadni

⁴² V. čl. 432., 531. i 560. ZOO-a.

⁴³ V. čl. 373. ZOO-a.

⁴⁴ V. čl. 361. ZOO-a.

⁴⁵ Eraković, A. (2011.): Raskid ugovora zbog neispunjenja i raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1/11., str. 122.

primjereni rok za ispunjenje obveze pa neuspjelim protekom toga roka dolazi do raskida prema samom zakonu (*ex lege*). S druge strane, kod raskida prema samom zakonu (*ex lege*) dolazi do raskida ugovora čim se ispune zakonske pretpostavke. Međutim, vjerovnik ima pravo spriječiti raskid ugovora tako što će obavijestiti dužnika da inzistira na ispunjenju obveze u naknadnom primjerenom roku, pa istekom toga roka vjerovnik ima pravo na jednostrani raskid ugovora, naravno, ovaj put bez obveze na ponovno ostavljanje dodatnoga primjerenog roka.

2.4. SUDSKI RASKID UGOVORA (RASKID UGOVORA NA TEMELJU KONSTITUTIVNE ODLUKE SUDA)

Pravo na raskid ugovora, iako odstupa od načela *pacta sunt servanda*, dano je onoj ugovornoj strani koja je ugovoru ostala vjerna, dakle koja je ispunila ili je spremna ispuniti svoju obvezu.

Sudski raskid ugovora⁴⁶ odstupa ne samo od načela *pacta sunt servanda* nego i od načela da pravo na raskid ugovora ima poštena i savjesna ugovorna strana.

Naime, pravo na sudski raskid ugovora ima ona ugovorna strana koja nije ispunila svoju obvezu niti je spremna ispuniti ju, ali pod određenim, vrlo strogim pretpostavkama ima pravo zahtijevati od suda da ugovorena prava i obveze izmijeni ili da raskine ugovor. Riječ je o ugovornoj strani za koju je ispunjenje obveze postalo pretjerano otežano ili bi joj nanijelo pretjerano veliko gubitak.⁴⁷

Pretpostavke koje se moraju ispuniti da bi dužnik ostvario pravo na izmjenu ili sudski raskid ugovora su:

➤ Okolnosti zbog kojih se može tražiti izmjena ili raskid

Mora biti riječ o izvanrednim okolnostima (prirodnim – suša, poplave, potresi; upravnim – zabrana ili ograničenje proizvodnje ili uvoza; ekonomskim – brz i veliki pad i porast cijena). Sudska praksa zauzela je stajalište kako izvanredne okolnosti nisu: povećanje konkurencije na tržištu, nedostatak novčanih sredstava za isplatu ostatka kupoprodajne cijene, promjena pravnog stava sudske prakse).

➤ Vrijeme nastanka izvanrednih okolnosti

Izvanredne okolnosti moraju nastati između zaključenja ugovora i dospijea obveze dužnika. Naime, ako su te okolnosti nastale prije zaključenja ugovora ili u trenutku zaključenja ugovora⁴⁸, onda je dužnik, koji je obavezan postupati dužnom pažnjom dobrog gospodarstvenika, bio obavezan uzeti u obzir te okolnosti prije donošenja odluke o zaključenju ugovora.

S druge strane, ako su okolnosti nastale nakon dospijea obveze, tj. nakon što je dužnik pao u zakašnjenje, bilo bi pravno nelogično i neopravdano da ga zakonoda-

vac štiti pored činjenice da dužnik nakon pada u zakašnjenje odgovara i za slučajnu propast ili oštećenje predmeta činidbe.

➤ Nepredvidivost, neizbježnost i nesavladivost okolnosti

Okolnosti zbog kojih dužnik može zahtijevati izmjenu ili raskid ugovora moraju biti objektivne, u trenutku sklapanja ugovora nepredvidive, a kada nastanu, moraju biti neizbježne i nesavladive.

Primjerice, to što tužiteljica nije ishodila kredit radi plaćanja ostatka kupoprodajne cijene ne predstavlja okolnost zbog koje bi imala pravo zahtijevati raskid ugovora, jer je u vrijeme sklapanja ugovora o kupoprodaji morala voditi računa o neizvjesnosti dobivanja kredita.⁴⁹

➤ Pretjerano otežano ispunjenje ili ispunjenje uz pretjerano veliko gubitak

Ovdje je riječ o pravnom standardu kod kojeg će sud u svakom konkretnom slučaju odrediti njegov sadržaj. U svakom slučaju, bitno je za naglasiti kako nije dovoljno da ispunjenje obveze bude samo otežano ili da gubitak bude velik. Bitan naglasak zakonodavac je stavio upravo na riječi "pretjerano", zbog čega će sud u svakom pojedinom slučaju morati utvrđivati je li otežano ispunjenje obveze ili veliko gubitak u očekivanim razmjerima ili su ti razmjeri ipak izvanredni i takva opsega da zaslužuju da se podvedu pod tu odredbu ZOO-a. Ako okolnosti pogadaju podjednako obje ugovorne strane, postoje mišljenja kako ni za jednu ne nastaje to pravo, a to, držimo, nije prihvatljivo.⁵⁰

➤ Način ostvarivanja prava na izmjenu ili sudski raskid ugovora

Dužnik koji želi da se ugovor zbog navedenih okolnosti izmijeni ili raskine, mora pred nadležnim sudom ustati s tužbom da se ugovor izmijeni ili raskine ili da podnese možebitni kumulativni tužbeni zahtjev. Dakle, prethodno traženje izmjene ugovora nije procesna pretpostavka za dopuštenost tužbe kojom se zahtijeva raskid ugovora.⁵¹

Člankom 369. st. 4. ZOO-a propisano je kako se ugovor neće raskinuti ako druga ugovorna strana ponudi da se odredbe ugovora izmijene na pravičan način. Međutim, ako tijekom parničnog postupka tuženik iznese takvu ponudu, sud neće biti ovlašten na temelju takve ponude izmijeniti ugovor jer sud odlučuje samo u okvirima postavljenoga tužbenog ili protutužbenog zahtjeva (*ne eat iudex ultrea et extra petita*).

Dakle, izmjenu ugovora druga bi ugovorna strana trebala ponuditi kroz protutužbeni zahtjev (prigovor ne bi bio dostatan). Međutim, i ako bi se ponuda izmijenjenog ugovora ostavila samo kao prigovor, to bi moralo utjecati na meritornu odluku suda u povodu odluke o tužbenom zahtjevu.

Ugovor se mijenja ili raskida konstitutivnom odlukom tako da se smatra da je ugovor raskinut u trenutku pravomoćnosti takve presude. Prilikom donošenja te odluke sud je dužan rukovoditi se načelom savjesnosti i poštenja, vodeći računa osobito o interesima obje ugovornih strana i svrsi ugovora.⁵² Ako sud prihvati tužbeni zahtjev

⁴⁶ Op. a. Postoji *lex specialis* koji predviđa specifične uvjete i pravne posljedice sudske raskida ugovora poput Zakona o radu (Nar. nov., br. 93/14.) – sudski raskid ugovora o radu (v. čl. 125. Zakona o radu), ali predmet ovog rada je sudski raskid ugovora prema čl. 369. – 372. ZOO-a (*clausula rebus sic stantibus*).

⁴⁷ Op. a. Ovdje je, dakle, riječ o tome da je ispunjenje obveze i dalje moguće, ali je postalo pretjerano otežano. Kada bi bila riječ o tome da je ispunjenje obveze postalo nemogućim, tada bi pod uvjetima iz čl. 373. ZOO-a došlo i do raskida ugovora.

⁴⁸ Op. a. Ovom dužniku predstoji možebitno pravo zahtijevati poništaj ugovora zbog prekomjernog oštećenja ako je između činidaba ugovornih stranaka u trenutku zaključenja ugovora postojao očiti nerazmjer, a oštećena ugovorna strana nije znala niti mogla znati za pravu vrijednost činidaba (v. čl. 375. ZOO-a).

⁴⁹ Eraković, A. (2011.): Raskid ugovora zbog neispunjenja i raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1/2011., str. 129.

⁵⁰ *Ibid.*, str. 132.

⁵¹ *Ibid.*, str. 135.

⁵² V. čl. 371. ZOO-a

na raskid ugovora, sud će tužitelja na zahtjev druge ugovorne strane⁵³ obvezati na plaćanje pravične svote štete koju druga strana trpi zbog raskida ugovora.

S obzirom na to da se ugovor mijenja ili raskida isključivo konstitutivnom presudom, sud nije ovlašten o izmjeni ili raskidu ugovora sam rješavati kao o prethodnom pitanju.⁵⁴

Konačno, odredbom čl. 372. ZOO-a propisano je kako su ugovorne strane ovlaštene unaprijed odreći se od prava na pozivanje na *clausula rebus sic stantibus*. Ipak, općenito isključivanje prava na pozivanje na tu klauzulu ne bi bilo dopušteno, nego se ugovorom može isključiti pravo na pozivanje na tu klauzulu zbog točno određenih okolnosti (npr. brz i veliki pad i porast cijena i sl.).

3. PRAVNE POSLJEDICE RASKIDA UGOVORA

Odredbe ZOO-a o pravnim posljedicama raskida ugovora su dispozitivne naravi, što znači da **stranke ugovorom mogu predvidjeti drukčije pravne posljedice od onih koje propisuje ZOO.**⁵⁵

Ako pak ugovorne strane ne predvide drukčije pravne posljedice raskida ugovora od onoga što propisuje ZOO-a, primjenjuju se odredbe ZOO, i to neovisno o tome zbog kojih je razloga ugovor raskinut i na koji način (sporazumom, jednostranom izjavom, prema samom zakonu ili sudskom odlukom).

Stoga u nastavku navodimo pravne posljedice raskida ugovora prema ZOO-u.

3.1. OSLOBOĐENJE OD OBVEZA OSIM OBVEZE NA NAKNADU ŠTETE

Odredbom čl. 360. ZOO-a propisano je alternativno pravo jedne ugovorne strane ako druga ugovorna strana ne ispuni obveze preuzete ugovorom ili zahtijevati ispunjenje ugovora ili raskinuti ugovor.

Dakle, ako se poštena i savjesna ugovorna strana odluči na raskid ugovora, ona više nema prava zahtijevati ispunjenje obveze iz ugovora.

Raskidom ugovora ugovorne se strane oslobađaju ugovornih obveza, osim obveze one ugovorne strane koja je skrivila raskid ugovora da drugoj ugovornoj strani nadoknadi pretrpljenu štetu. Ugovorna stranka koja je skrivila raskid ugovora odgovara oštećenoj ugovornoj strani za štetu prema pretpostavkama za ugovornu odgovornost za štetu.⁵⁶

⁵³ Op. a. S obzirom na načelo *ne eat iudex ultrea et extra petita* sud može obvezati tužitelja na plaćanje pravične štete samo na temelju protutužbenog zahtjeva druge ugovorne strane. Stajalište je autora da se takav zahtjev može podnijeti u parnici u kojoj se odlučuje o zahtjevu za raskid ugovora, ali i u naknadnoj parnici pokrenutoj isključivo u povodu tužbenog zahtjeva za isplatom pravične svote naknade štete zbog sudskog raskida ugovora.

⁵⁴ Eraković, A. (2011.): Raskid ugovora zbog neispunjenja i raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1/2011., str. 137.

⁵⁵ Ugovorne stranke su ovlaštene svoja prava i obveze u slučaju raskida ugovora, urediti i drukčije nego što ih uređuje zakon (jednako i u Rev-446/96 od 11. srpnja 1996) pa tako mogu sporazumno ugovoriti da se određena obveza iz ugovora ispuni ili ne ispuni bez obzira na pravne posljedice raskida ugovora. Takva ugovorna odredba nije ništava jer nije protivna članku 132. stavak 2. do 5. ZOO-a budući te zakonske odredbe nisu prinudnog (kogentnog) značenja, Presuda Vrhovnog suda RH, posl. br. Rev-309/2011, dostupna na: http://www.iusinfo.hr/CaseLaws/Content.aspx?SOPi=VSRH2011RevB309A2&Doc=VRHSUD_HR

⁵⁶ Op. a. Ugovorna odgovornost za štetu je objektivna, u pogledu opsega odgovornosti štetnik odgovara samo za štetu koja se mogla predvidjeti u trenutku zaključenja ugovora, osim ako ju je prouzročio namjerno ili krajnjom nepažnjom, ugovorna se odgovornost može ugovorom ograničiti pa i isključiti – o razlikama

Iznimku u ovom slučaju čini sudski raskid ugovora jer do sudskog raskida ugovora nije niti došlo krivnjom dužnika, nego zbog izvanrednih okolnosti koje se nisu mogle predvidjeti ili izbjeći, a zbog kojih je dužniku ispunjenje ugovora postalo pretjerano otežano ili bi mu nanijelo pretjerano veliki gubitak. Ipak, i kod te vrste raskida ugovora zakonodavac štiti vjerovnika tako da mu jamči pravo na dosudu pravičnog dijela naknade štete.

3.2. OBVEZA VRAĆANJA ONOGA ŠTO JE PRIMLJENO (OBVEZA RESTITUCIJE)

Raskidom ugovora naknadno je otpala pravna osnova na temelju koje je nešto stečeno⁵⁷ pa je obveza svake ugovorne strane vratiti ono što je stekla na temelju raskinutog ugovora.

Áko je riječ o obvezi samo jedne ugovorne strane, primijenit će se opća pravila o ispunjenju obveza; u slučaju pak obostrane restitucije, primjenjuju se pravila o istodobnom ispunjenju obveza iz dvostranoobveznih ugovora.⁵⁸

Bitno je naglasiti kako se ta pravna posljedica raskida ugovora primjenjuje jednako na obje ugovorne strane neovisno o tome tko je kriv i odgovoran za raskid ugovora.

Ako se ne može vratiti stvar ili usluga koja je bila predmet činidbe raskinutog ugovora, tada se obveza vraćanja stvari ili usluge pretvara u obvezu vraćanja novčanog ekvivalenta stvari ili usluge koja se ne može vratiti, ali ne u visini ugovorene cijene (jer ugovor više nije na snazi), nego prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke.

Dakle, raskid ugovora djeluje retroaktivno (*ex tunc*), tj. od trenutka sklapanja ugovora. Iznimku od ovog pravila ZOO-a propisuje kod ugovora s uzastopnim obvezama⁵⁹ kod kojih ZOO ovlašćuje vjerovnika da sam odluči, ovisno o tome kakav mu je ekonomski interes, raskida li ugovor samo u pogledu budućih obveza (pa ono što je stečeno na temelju prijašnjih ispunjenja se zadržava) ili i u pogledu ispunjenih obveza (pa i za ta ispunjenja postoji obveza restitucije).

Prema sudskoj praksi pravo stranke da nakon raskida ugovora zahtijeva povrat onoga što je dala zastarijeva u općem zastarnom roku od pet godina, a zastara počinje teći prvog dana poslije dana raskida ugovora (Odluka Vrhovnog suda RH posl. br. Rev-1703/91, od 14. studenog 1991. godine).

Pritom treba reći da se opći zastarni rok od pet godina primjenjuje pod pretpostavkom da je do raskida ugovora došlo prije isteka zastarnog roka u kojem je vjerovnik imao pravo tražiti ispunjenje obveze. Naime, nakon što je nastupila zastara za ispunjenje obveze, vjerovnik ne može ishoditi raskid ugovora pa ni zahtijevati da mu se vrati ono što je na temelju raskinutog ugovora dao.⁶⁰

Ako jedna ugovorna strana raskine ugovor i u parnici zahtijeva povrat danog na temelju raskinutog ugo-

govorne i izvanugovorne odgovornosti za štetu v. Crnić, I. (2008.): *Odstetno pravo*, Zgombić i partneri, Zagreb, 2008. godina, str. 420-422.

⁵⁷ V. čl. 1111. st. 3. ZOO-a.

⁵⁸ Gorenc, V. et al. (2014.): *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Narodne novine, 2014., str. 602.

⁵⁹ V. čl. 365. ZOO-a.

⁶⁰ Eraković, A. (2011.): Raskid ugovora zbog neispunjenja i raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1/2011., str. 141.

ra, druga ugovorna strana svoj bi zahtjev za povratom danog na temelju raskinutog ugovora trebala potraživati protutužbom. Ako takva protutužba izostane u razdoblju od pet godina od raskida ugovora, tražbina druge ugovorne strane je u zastari.

Kako bi se izbjegla nepravdičnost da se jedna ugovorna strana iz raskinutog ugovora neosnovano obogati, pa i ako je bila poštena i savjesna, predlaže se drugoj ugovornoj strani da u takvoj parnici izjavi materijalno pravni prigovor prijeboja ili procesno pravni prigovor prijeboja (**prigovor radi prijeboja**). Naime, prema čl. 198. ZOO-a dug se može prebiti i sa zastarjelom tražbinom ako ta tražbina nije bila zastarjela u času kada su se stekle pretpostavke prijeboja (op. a. – pretpostavke prijeboja stekle su se u trenutku raskida ugovora, a u tom trenutku tražbina tuženika nije bila zastarjela).⁶¹

3.3. OBVEZA VRAĆANJA KORISTI I PLAĆANJA ZATEZNIH KAMATA

Raskidom ugovora naknadno otpada osnova po kojoj je neka ugovorna strana nešto stekla. Zbog navedenog, **primjenom pravila o stjecanju bez osnove**⁶², stranka koja je stekla stvar ili uslugu dužna ju je vratiti zajedno s koristima koje je imala od te stvari ili usluge.

Pri tome, od iznimne je važnosti čl. 1115. ZOO-a koji propisuje kako je **stjecatelj stvari ili usluge dužan vratiti plodove ili platiti plodove i platiti zakonske zatezne kamate od podnošenja zahtjeva** ako je stjecatelj bio pošten, odnosno od samog stjecanja ako je stjecatelj bio nepošten.⁶³

Međutim, odredbe ZOO-a kod raskida ugovora su **lex specialis u odnosu na odredbe o stjecanju bez osnove i one predviđaju drukčije** (op. a. nepravdičnije) pravne posljedice, stoga se u slučaju raskida ugovora ne primjenjuje pravilo o opsegu vraćanja onoga što je stečeno bez osnove iz čl. 1115. ZOO-a⁶⁴ nego pravila iz čl. 368. st. 4. i 5. ZOO-a.

Odredbama čl. 368. st. 4. i 5. ZOO-a propisana je obveza strane koja vraća stvar ili uslugu da plati i naknadu za koristi koje je imala od te stvari ili usluge, a strana koja je primila novac da plati zakonske zatezne kamate, i to sve od dana kada je isplatu primila, s tim da se navedene odredbe primjenjuju neovisno o tome je li ugovorna strana skrivila raskid ugovora ili nije.

Smatramo kako navedene odredbe ZOO-a **zaslužuju oštru kritiku**, jer nepravdično i nepotrebno daju nepoštenoj

ugovornoj strani nagradu, a istodobno kažnjavaju poštenu ugovornu stranu koja je ispunila ili bila spreman ispuniti svoju dužnu činidbu.

Zamislimo pravnu situaciju u kojoj je prodavatelj prodao nekretninu kupcu i početkom godine primio od ukupno ugovorene kupoprodajne cijene od 200.000,00 kuna pola svote te prodao nekretninu kupcu u posjed. Ako je ugovoreno da će kupac do kraja godine platiti preostalih 100.000,00 tisuća kuna s naslova kupoprodajne cijene i on to ne učini niti u naknadnom primjerenom roku, prodavatelj ima pravo raskinuti ugovor.

Prodavatelj raskine ugovor i sada kupac ima obavezu vratiti stvar (nekretninu) prodavatelju zajedno s koristima koje je imao od nje, ali istodobno prema čl. 164. i 165. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima⁶⁵ ima pravo na naknadu nužnih i korisnih troškova koje je uložio u tu nekretninu za vrijeme trajanja ugovora. U kojoj će se mjeri preklopiti (prebiti) koristi koje je kupac imao od nekretnine i nužni i korisni troškovi koje kupac ima pravo potraživati, ostaje utvrditi u sudskom postupku kroz, u načelu, kompleksna i dugotrajna vještačenja.

S druge strane, prodavatelj je dužan vratiti kupcu primljenih 100.000,00 kuna zajedno sa zakonskim zateznim kamata od dana kada je primio novac. U sudskom postupku utvrđivanje visine te obveze provodi se, u načelu, financijskim vještačenjem koje je, u načelu, jednostavno i ne iziskuje dulje razdoblje.

Dakle, **nesporno je kako će nepoštena ugovorna strana (ona koja nije ispunila preuzete obveze ili je te obveze ispunila neuredno) koja je skrivila raskid ugovora u konačnici profitirati sa zakonskom zateznom kamatom.**

Smatramo kako je navedene odredbe ZOO-a nužno promijeniti *de lege ferenda* i uskladiti s odredbama ZOO-a o stjecanju bez osnove tako da se poštenoj i savjesnoj ugovornoj strani pruži odgovarajuća pravna sigurnost i zaštita.

Naime, potpuno je nepravdično da se nepoštenoj ugovornoj strani koja je skrivila raskid ugovora vraćaju sve koristi od stvari ili novac sa zakonskim zateznim kamata od primitka novca do vraćanja.

4. ZAKLJUČAK

S obzirom na to da su pravne posljedice raskida ugovora koje su propisane ZOO-om dispozitivne naravi, autor savjetuje ugovornim stranama da ugovorom detaljno i jasno ugovore sve razloge i načine raskida ugovora te detaljne pravne posljedice (međusobna prava i obveze) ako dođe do raskida ugovora. Na taj će način ugovorne strane izbjeći ne samo primjenu nepoštenih odredaba ZOO-a nego i neizvjesnost dugotrajnih i skupih sudskih postupaka.

⁶¹ Op. a.: *Odgovor na naznačeno pitanje dakle glasi: „Odredba čl. 339. st. 1. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine”, broj 53/91, 73/91, 3/94, 7/96, 112/99 - dalje ZOO) odnosno sada odredba čl. 198. st. 1. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine”, broj 35/05) primjenjuje se kod sudskog prijeboja povodom prigovora radi prebijanja jednako kao i kod građanskopravnog prigovora prijeboja.” V. Rješenje VSRH Rev x -765/2011 od dana 21. prosinca 2011. godine, dostupno na:*

http://www.iusinfo.hr/CaseLaws/Content.aspx?SOPI=VSRH2011RevxB765A2&Doc=VRHSUD_HR

⁶² V. čl. 1111. – 1120. ZOO-a.

⁶³ Op. a. Ugovorna strana koja raskidom ugovora vraća stvar ima pravo na naknadu nužnih i korisnih troškova (plodova) zavisno od toga je li i do kada bila poštena posjednik ili nepoštena posjednik stvari (v. Žuvela, M. (2014.): *Vlasničkopravni odnosi*, Organizator, Zagreb, 2014. godina, str. 473. – 481.) pa je svrshodno da se potraživanje vjerovnika s naslova naknade koristi od stvari koje se vraćaju zbog raskida ugovora i potraživanje posjednika s naslova naknade nužnih i korisnih troškova trebaju u cijelosti ili u određenom dijelu prebiti.

⁶⁴ Eraković, A. (2011.): Raskid ugovora zbog neispunjenja i raskid ili izmjena ugovora zbog promijenjenih okolnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1/2011., str. 141.

⁶⁵ V. čl. 164. i 165. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (Nar. nov., br. 91/96., 68/98., 137/99., 22/00., 73/00., 114/01., 79/06., 141/06., 146/08., 38/09., 153/09., 90/10., 143/12. i 152/14.).

Za narudžbe naših izdanja ili dokupa minuta za savjete, pisana mišljenja i dr., molimo javiti se na broj (01)/4699-760; mob. 099/4699-760 ili e-mail: rrif@rrif.hr